

Урок української мови (6-Б, 6-В класи) Вчитель: Сидоренко Тетяна Миколаївна

Тема 6. Відмінювання кількісних числівників. Буква **Ь** на кінці числівників і перед закінченнями у непрямих відмінках.

1. Відмінювання та правопис кількісних числівників 1,2-4, багато, кілька, обидва

Відмінювання кількісних числівників

Кількісні числівники відмінюються лише за відмінками, не мають роду й числа, ОКРІМ числівників **один** (який має форму роду — одна, одне і числа — множини, одні), **два** (має форму жіночого роду — дві), **обидва** (жіночий рід — обидві), **півтора** (жіночий рід — півтори).

Кількісні числівники відмінюються, відповідаючи на питання:

називний відмінок — скільки?

родовий — скількох?

давальний — скільком?

знахідний — скільки? /коли йдеться про неістот/ або скількох? /коли йдеться про істот

орудний — скількома?

місцевий — (на) скількох?

Кількісні числівники змінюються за ціма зразками

Числівник один, одне, одна, одні.

Числівник один змінюється за родами, числами й відмінками, як займенник той.

Наприклад:

Н.	один, одне	одна	одні
Р.	одного,	однієї, одної	одних
Д.	одному,	одній	одним
Зн.	один, одного,	одну	одні, одних
Ор.	одним,	однією, одною	одними
М.	(на) одному, однім	одній	одних

Числівник один стоїть у формі того самого роду, числа й відмінка, що й іменник, із яким він пов'язаний зі змістом:

Наприклад: один олівець, одними олівцями; одна книга, одні книги;
одне поле, на одному полі.

Зверни увагу! Наголос у непрямих відмінках числівника один припадає звичайно на закінчення: **однОго, однОму, на однОму, однИм, однИх.**

У стійких сполученнях наголос переходить, як правило, на перший склад: **один Одного, один Одному, один Одним, один до Одного, один по Одному, один за Одним, всі до Одного, ні Одного, ні Одному.**

Власне кількісні: два, три, чотири, обидва, кілька, багато; збірні: двоє, троє, четверо.

У непрямих відмінках (окрім знахідного) закінчення числівників цієї групи збігається з закінченням питання відмінку:

Наприклад: *скільки-ох — дв-ох; скільки-ома — трь-ома*

У знахідному відмінку числівники **два, три, чотири** мають форму називного відмінка (якщо іменник, з яким сполучаєм числівник, означає неістоту) або форму родового відмінка (якщо цей іменник означає істоту):

Наприклад:

купити чотири книги; покормити чотирьох котів

У непрямих відмінках **числівник обидва втрачає частину -два, а збірні — суфікс -еро** і стають подібні до цілих чисел два, три, чотири.

Наприклад:

Н.	два, дві/двоє	чотири/четверо	обидва, обидві	кілька
Р.	двох	чотирьох	обох	кількох
Д.	двом	чотирьом	обом	кільком
Зн.	як Н.в, Р.в			
Ор.	двома	чотирма	обома	кількома
М.	(на)двох	чотирьох	обох	кількох

У формі орудного відмінка числівники **чотири і багато**, як виняток, мають закінчення **-ма**: чотирма, багатьма (а НЕ «чотирьома, багатьома»).

Знак м'якшення не пишемо — чотирма.

Числівники два, три, чотири **не сполучаються** з іменниками.
— які не підлягають лічбі (честь, бензин, кисень, праця),
— з іменниками IV відміни.

Для їх переліку вживаються збірні числівники (двоє, троє, четверо кошенят).

2. Відмінювання та правопис кількісних числівників 5-20,30,40,90,100, нуль, тисяча, мільйон, мільярд

Числівники п'ять — двадцять, тридцять.

У непрямих відмінках (окрім знахідного) закінчення числівників цієї групи збігається з закінченням питання відмінку: **скільки-ох, п'ять-ох; скільки-ома, дванадцять-ома**

В основах числівників **шість, сім, вісім** чергуються голосні.

Наприклад:

Н. сім

Р. семи (сімох)

Д. семи (сімом)

З. сім (сімох)

Ор. сьома (сімома)

М. на семи (сімох)

Зверни увагу! У формах **орудного відмінка** числівників **сьома, вісьма** є так само **закінчення -ма**, як і в інших числівниках, але воно злилося з кінцевим приголосним основи: **сьом + ма, вісьм + ма**.

Числівники 5 — 20, 30 у родовому, давальному, орудному та місцевому відмінках мають паралельні форми.

Наприклад:

Н. п'ять (п'ятеро)

п'ятнадцять

Р. п'яти (п'ятьох)

п'ятнадцяти (п'ятнадцятьох)

Д. п'яти (п'ятьом)

п'ятнадцяти (п'ятнадцятьом)

З. п'ять (п'ятьох)

п'ятнадцять (п'ятнадцятьох)

Ор. п'ятьма (п'ятьома)

п'ятнадцятьма (п'ятнадцятьома)

М. (на) п'яти (п'ятьох)

п'ятнадцяти (п'ятнадцятьох)

Зверни увагу! Числівники на позначення другого десятка в усіх відмінках, крім орудного, мають наголос на складі **-на-**: **одинАдцять, одинАдцяти; чотирнАдцять, чотирнАдцяти**, в орудному — на останньому складі: **одинадцятьМА, чотирнадцятьМА**.

Числівники сорок, дев'яносто, сто.

Числівники **сорок, дев'яносто, сто** в усіх відмінках, окрім називного та знахідного, мають закінчення **-а**.

Наприклад:

Н. сорок

дев'яносто

сто (днів)

Р. сорока

дев'яноста

ста (днів)

Д. сорока

дев'яноста

ста (дням)

З. сорок

дев'яносто

сто (днів)

Ор. сорока

дев'яноста

ста (днями)

М. (на) сорока

дев'яноста

ста (днях)

Числівники нуль, тисяча, мільйон, мільярд.

Числівники **нуль, мільйон, мільярд** відмінюються як іменники чоловічого роду другої відміни, твердої та м'якої груп, а числівник **тисяча** — як іменник жіночого роду першої відміни мішаної групи.

Наприклад:

	Однина	Множина
Н.	нуль	нулі
Р.	нуля	нулів
Д.	нулю, нулеві	нулям
З.	нуль	нулі
Ор.	нулем	нулями
М.	(на) нулеві, нулі	(на) нулях

У реченні числівники **нуль, мільйон, мільярд** можуть виступати із своїм давнім

- **іменниковим значенням**, тоді вони мають форму множини: **тисячі демонстрантів, мільйон трудящих** — іменники
- **числівниковим значенням**, числівники числа не виражають: **тисяча демонстрантів, мільйон трудящих** — числівники.

3. Відмінювання та правопис кількісних числівників -десять, -сот.

Числівники п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят, кількадесят.

У складних числівниках **п'ятдесят — вісімдесят** відмінюється лише друга частина. Числівники на **-ДЕСЯТ** у родовому, давальному, орудному та місцевому відмінках мають паралельні форми.

Наприклад:

Н.	п'ятдесят
Р.	п'ятдесяти (п'ятдесятьох)
Д.	п'ятдесяти (п'ятдесятьом)
З.	п'ятдесяти (п'ятдесятьох)
Ор.	п'ятдесятьма (п'ятдесятьома)
М.	п'ятдесяти (п'ятдесятьох)

Перед закінченням в непрямих відмінках числівників від 50 до 80 пишемо знак м'якшення.

Зверни увагу! Числівники з кінцевою частиною **-десять** у називному відмінку мають наголос на останньому складі: **п'ятдесяТь, сімдесяТь, вісімдесяТь.**

У непрямих відмінках усі числівники цієї групи мають наголос на закінчення: **п'ятдесяТИ, сімдесяТИ, вісімдесяТИ**

Відмінювання числівників на позначення сотень

У складних числівниках — назвах сотень відмінюються обидві частини.

Наприклад:

Н. двісті

Р. двохсот

Д. двомстам

З. двісті

Ор. двомастами

М. (на) двохстах

У складних числівниках **п'ятсот — дев'ятсот** із двох паралельних відмінкових форм, які мають перші їхні частини — числівники **п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять**, закріпилася лише форма на **-и**. Паралельні форми має лише форма **О.в.**

Наприклад:

Н шістсот

Р. шестисот

Д. шестистам

З. шістсот

Ор. шістьмастами, шістьомастами

М. (на) шестистах

Зверни увагу! Правильно в орудному відмінку — **шістьмастами або шістьомастами**. **НЕПРАВИЛЬНО** — **шестистами**.

У середині складного числівника пом'якшення після **т** немає: **п'ятсот, п'ятдесят, шістсот, п'ятнадцять, дев'ятсот**.

У непрямих відмінках числівників, що позначають **сотні**, м'який знак вживається у їхній першій частині: **трьохсот, трьомстам, трьомастами**. У числівниках **шістнадцять, шістдесят, шістсот** літера «**т**» пишеться, хоч і не вимовляється в усному мовленні.

Зверни увагу! Числівники цієї групи в непрямих відмінках, крім орудного, мають наголос на останньому складі, в орудному — на передостанньому: **сімсОт — семисОт, семистАм, сьомастАми, на семистАх**.

Відмінювання складених кількісних числівників

У складених кількісних числівниках відмінюються всі складові частини:

Наприклад:

Н.в. тисяча чотириста сорок п'ять

Р.в. тисячі чотирьохсот сорока п'яти (п'ятьох)

Д.в. тисячі чотирьомстам сорока п'яти (п'ятьом)

З.в. тисячу чотириста сорокп'ять (п'ятьох)

Ор.в. тисячею чотирмастами сорока п'ятьма (п'ятьома)

М.в. (на) тисячі чотирьохстах сорока п'яти (п'ятьох)

Зверни увагу! Не можна змішувати паралельні форми:
двадцяти п'яти, двадцятьох п'ятьох (а не «двадцятьох п'яти»)

4. Відмінювання та правопис кількісних та складених дробових числівників

Відмінювання дробових числівників

Дробовий числівник складається з чисельника і знаменника: 2/3 — дві треті, 5/7 — п'ять сьомих.

Чисельник дві — кількісний числівник на позначення цілого числа.

Знаменник треті — порядковий числівник.

У дробових числівниках перша частина (чисельник) **відмінюється, як власне кількісний числівник**, друга (знаменник) — **як порядковий** (при цьому пропускаємо слово частина після назви знаменника): дві п'ятих, двом п'ятим, двома п'ятими; три десятих, трьом десятим, трьома десятими

Наприклад:

Н.	одна сьома;	три сьомі	вісім десятих
Р.	однієї сьомої;	трьох сьомих	восьми десятих
Д.	одній сьомій;	трьом сьомим	восьми десятим
Зн.	одну сьому;	як у називному відмінку	
Ор.	однією сьомою;	трьома сьомими	вісьма десятими
М.	(на) одній сьомій;	трьох сьомих	восьми десятих

Півтора, півтори, півтораста НЕ відмінюється!!!

Наприклад:

Н.	півтора аркуша;	півтораста кілометрів
Р.	півтора аркуша;	півтораста кілометрів
Д.	півтора аркушам;	півтораста кілометрам
Зн.	півтора аркуша;	півтораста кілометрів
Ор.	півтора аркушами;	півтораста кілометрами
М.	...півтора аркушах;	...півтораста кілометрах

Завдання для закріплення

(виконати три завдання на окремому аркуші на вибір, якщо бажаєте додаткових оцінок)

Завдання 1.

Спишіть прислів'я та приказки, ставлячи числівники в потрібній формі.

1. (Одне) колесом не поїдеш. 2. (Одна) рукою воли поганяє, а другою слюзи утирає. 3. Брехня стоїть на (одна) нозі, а правда на двох. 4. Робить за (один), а їсть за трьох. 5. (Один) батька діти, та не (одна) натури. 6. Від (одні) слів про мед у роті не посолодшає (Нар. творчість).

Завдання 2.

Спишіть загадки й відгадайте їх, ставлячи числівники в потрібній формі.

1. Горбатий мішок на (чотири) ногах стоїть. 2. М'якеньке з (чотири) рогами й (два) черевцями. 3. (Одна) шапка (чотири) братів накрила. 4. Зранку на (чотири) ногах, удень – на (дві), увечері – на (три).

Відгадки. Людина в різний вік. Стіл. Подушка. Верблюду.

Завдання 3.

Поставте подані словосполучення в родовому, давальному й орудному відмінках.

Двадцять три учні, п'ятдесят чотири зошити,
тридцять вісім ялинок, вісімдесят сім гривень.

Завдання 4.

I. Спишіть текст, замінюючи цифри словами.

У людини за тривалості життя 72 роки 22 роки йде на сон, 10 – на працю, 6 – на їжу. Склавши ці 3 числа, ви побачите, що вони становлять трохи більше половини від 72. А що сталося з рештою – 34 роками? Це залежить від самої людини (Із календаря).

II. Поміркуйте, як ви сплануєте своє життя в майбутньому. Продовжіть текст кількома реченнями і поспілкуйтесь з батьками на цю тему.

Завдання 5.

Спишіть речення, заповнивши пропуски відповідними числівниками.

1. Наш клас пишається... найкращими учнями. 2. Школярі привітали ... ювілярів. 3. За участь у змаганнях оголошено . подяку представникам ... шкіл.

Завдання 6. Спишіть, замінюючи цифри словами.

У 48 кілометрах, з 42 учнями, протягом 45 хвилин, з 96 сторінок, до 195 метрів, у 98 населених пунктах, близько 99 градусів, зі 125 пасажирами.

Завдання 7. Запишіть подані арифметичні дії словами.

Зразок. $398 + 465$. До трьохсот дев'яноста восьми додати чотириста шістьдесят п'ять. Знайти суму трьохсот дев'яноста восьми і чотирьохсот шістьдесяти п'яти.

$587 + 719$; $265 + 124$; $969 + 823$; $488 + 314$.

Завдання 8.

Провідмініайте подані парами слова. Зробіть висновок про відмінювання числівників тисяча, мільйон, мільярд.

Тисяча—дача, мільйон—стадіон, мільярд—більярд.

Завдання 9.

Спишіть текст, замінюючи цифри словами.

Площа України 605 тисячі 700 квадратних кілометрів. Протяжність держави із заходу на схід вимірюється 1316 кілометрами, а з півночі на південь – 893 кілометрами. Найдовша ріка— Дніпро. У межах України він проходить понад 1200 кілометрів. Найбільше озеро – Ілпуг у заплаві Дунаю. Площа його дорівнює 149 квадратним кілометрам. Найвища гора – Говерла, її висота сягає 2061 метра (Із довідника).

Завдання 10.

Запишіть подані словосполучення у два стовпчики:

а) зі вставленим ь; б) без ь.

П'ят.. континентів, п'ятнадцят.. правнуків, п'ят..сот слів, міл..йон плугів, сімдесят., літаків, дев'ятисот корів, п'ят..десят груш, двадцят.. пакунків, шіст..десят будинків, кіл..канадцять крабів.

!!! Якщо ви правильно виконали завдання, із третіх букв записаних іменників складеться початок прислів'я: «...добрі плоди дають».

Завдання 11.

Запишіть словосполучення з числівниками у два стовпчики:

а) зі вставленим ь; б) без ь.

Чотир..ох дітей, дв..ох парт, п'ятьма валізами, чотир..ма абрикосами, сім..ом а ножами, тр..ох островів, чотир..ом музикам, сім..ом абітурієнтам, у вісьм..ох магазинах.

!!! Якщо ви правильно виконали завдання, з перших букв іменників складеться початок прислів'я: "служити – жодному не догодити».

Завдання 12.

Словниковий диктант. Напишіть під диктовку батьків. Перевірте. П'ять, п'ятьма, п'ятнадцять, п'ятдесят, п'ятдесятьма, п'ятсот, п'ятьмастами, сім, вісім, десять, шістьма, шістдесят, шістдесятьма, тридцятьом, вісімсот, шістсот, дев'ятнадцять.

Прочитати в підручнику: параграф 54-55, стор. 170-176, вправи (за бажанням).